

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№7

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

*Elektron nashr. 747 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil 1-iyulda ruxsat etildi.*

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Suv tarkibining wireless waterlight qurilmasi ishlashiga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini matematik model asosida tahlil qilish.....	14
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov	
O'zbekistonda aholi ish bilan bandligini oshirishda davlatning roli	20
Juraqulov Baxrimurod Ilxomovich	
BIM texnologiyasi: zamonaviy qurilish sohasida samaradorlik va shaffoflik omili	26
Usmonov F.B., Rajabova A.Sh.	
Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyati samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish	31
Yuldashov Isomiddin Sidiqov	
Korxonada iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda diversifikatsiya strategiyasining roli.....	35
Alimatova Shoxsanam Abdumalik qizi	
Модели совместного развития человеческого капитала и искусственного интеллекта в цифровую эпоху	40
Явкачев Шохзод Зайниддин углы	
Navigating sustainable development: management challenges and solutions in the oil and gas sector	49
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol kizi	
Banklarda moliyaviy barqarorlikning nazariy asoslari.....	56
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm industriyasidan foydalanishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	66
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich	
O'zbekistonda barqaror davlat qarzi siyosatini shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari	71
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане.....	76
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
Economic analysis and development strategy of the composites market in the regions of Uzbekistan	81
S.S.Sidiqov, A.A.G'ulomov, B.R.Tillayeva	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mustaqillikning kutilayotgan istiqbollari va hozirgi natijalari.....	88
Muxamedov Ravshan Zafarovich	
Elektron tijoratni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	93
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
Investitsion jozibadorlik konsepsiyasi va uning strategik ahamiyati.....	99
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li	
Beomeditsina signallarini xaar veyvletlari va bo'lak veyvletlari yordamida raqamli ishlash	105
Uraqov Shokir Ulashovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning ahamiyati, tartibi va takomillashtirish yo'llari.....	112
Istamova Sojida Kaxarovna	
The role of all kinds of transports (road, rail, air, and water) in the modern enhancement of tourism logistics in Uzbekistan	117
Egamberdiyeva Yulduz, Turdiyeva Maftuna	
Sanoat korxonalarida kapitalarini samaradorligini oshirishning baholashning zamonaviy usullarining xususiyatlarida nazariy va amaliy farovonlik sari	126
Muradov Botir Xayat	
Инструменты планирования урбанизации: методика анализа планового распределения средств в программе «обод махалля» на основе балльной оценки	136
Салимова Юлдуз Исаковна	
Socio-economic aspects and contemporary theories of higher education finance	141
Karlibaeva Gulshat	

Transformatsiya jarayonida innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirish yo'llari.....	147
Absamatov Anvar Ergashovich	
Перспективы цифрового развития сектора материального производства.....	153
С. И. Протасеня, Г. Ж. Аллаева	
«Sustainable logistics practices. Minimizing carbon emissions in global supply chains»	161
Suleymonova Ezoza, Alimova Bonu	
Analyzing the need for Tourism logistics development in Uzbekistan	169
Nigmatova Malika	
Management strategies for sustainable tourism development in emerging destinations (a case study of Samarkand, Issyk-kul, and Khiva).....	177
Sabina Uroкова	
Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini strategik rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va ularning qo'llanilishi.....	184
Daminova Barno Esanovna	
Опыт турции в управлении миграционными кризисами	189
Бегматов Хусанбек	
Bulutli texnologiyalar orqali korxonalar buxgalteriya tizimini raqamlashtirish va samaradorlikka erishish.....	193
Soibov Nozimbek Faxriddin o'g'li	
Barqaror rivojlanish doirasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini isloh qilishning institutsonal asoslari.....	197
Xalekeyeva Zoya Pirniyazovna, Akmal Abdurahmonov Nurmamatovich	
Moliyaviy outsorsing xizmatlari bozori rivojlanishini takomillashtirishning swot tahliliga asoslangan innovatsion mexanizmlari	202
San'atbek Komilovich Salayev, Umidbek Komiljanovich Babajanov	
Transformatsiya jarayonlari sharoitida iqtisodiyot tizimi faoliyati va prognozlashning nazariy asoslari	214
Alimov Fazliddin Xalimovich	
Пути совершенствования подхода к финансированию проектов, реализуемых на принципах промышленной кооперации.....	220
Котов В.А., Шадиева Д.Х.	
Yuksalish salohiyatini yuksaltirishda boshqaruv xodimlari qobiliyatidan foydalanish masalalar	225
Ayubxon Qutbiddinov Bosit o'g'li	
Bank xizmatlari ommabopligini oshirish yo'llari.....	228
Kasimova Muxlisa Anvar qizi	
Chemical industry in Uzbekistan: challenges and development	235
Kudaynazarova Dilnaz Koshkarbaevna	
Samarqand viloyatida tabiiy turistik resurslardan samarali foydalanish usullarini takomillashtirish orqali bandligini oshirish imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Muhriddin Musoqul o'g'li	
Globalashuv sharoitida ekologik xavflarni kamaytirishda yashil iqtisodiyotning ahamiyati.....	246
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna	
Qibray tumanining 2021–2023-yillarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holati.....	249
Siddikov Alisher Ismoilovich	
Davlat xaridlari tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish: xalqaro tajribalar tahlili	253
Majidov Nizom Baxramovich	
Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi.....	259
Ermatov Nosir Tohirovich	
Aholi farovonligi darajasiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarni ekonometrik baholash	265
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Allamurodova Zuxra Alibekovna	
Сектор услуг как стратегический фактор структурной трансформации экономики Узбекистана.....	272
Кадыров Абдурашид Маджидович, Ахмедиева Алия Тохтаровна	
O'zbekistonda valyuta kursini shakllanish holati prognozlari.....	280
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	

Проблемы бухгалтерского учета в условиях цифровизации экономики.....	288
Абдуллаев Абдурауф	
Raqamli texnologiyalar sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalari.....	299
Kuldoshev Lazizjon Sharifovich	
Davlat boshqaruvi organlarining strategik rejalarini ishlab chiqish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	303
Dilshod Pulatov, Xamidaxon Akbarova, Dildora Mirzaeva	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligi ta'minlash	310
Mamatov Sardor Axmatjonovich, Mavlanov Nuriddin Boyqobilovich, Sattarov Nodirjon Absalomovich	
Ziyorat turizmini rivojlantirishda halol standartlarini qo'llashning nazariy, uslubiy va konseptual asoslari	315
Azizova Saodat Xabibulloyevna	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish bo'yicha yevropa tajribasi.....	320
Karlibaeva Gulshat	
Iqtisodiy konsentratsiyalarning sog'lom raqobat muhitiga ta'siri	325
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Logistika axborot tizimlarini texnologik jarayonlarga joriy etish.....	330
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
Принципы перехода к «Зелёной экономике» в Республике Узбекистан.....	336
Хамракулова Сусанна Тотуховна	
Kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy ko'rsatkichlarini prognozlash modellarini qo'llash	340
Ibragimova Gulchexra Toxirovna	
Raqamli ta'lim sharoitida liderlikning yangi qirralari	357
Oqmullaev Ravshan Raximjon o'g'li, Xodjievna Durdona Abdurasulovna	
Методология развития экологического менеджмента в промышленном хозяйстве выбросы в атмосферный воздух на горнодобывающих и металлургических предприятиях.....	361
Muradov Botir Xayat	
Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog'liqligi, xalqaro tajriba va O'zbekiston uchun tavsiyalar	370
Xushmurotov Zoyir Bektemirovich	
Cultural branding and the entry of traditional products into the international market.....	374
Zebiniso Ganiyeva	
Farovonlikni baholash bo'yicha ilg'or xorijiy nazariy yondashuvlar	379
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich	
O'zbekistonda hududlarini turizm salohiyatini innovatsion yondashuv asosida baholash	384
Umirova Dilnoza Safarovna	
Tourism education for sustainability: curriculum development in universities of Uzbekistan	393
Temirova Durdona, Yorqulov Muhammadmurod	
The contribution of small enterprises and private entrepreneurs to job creation in the labor market.....	399
Juraboev Haliljon	
Iqtisodiy o'sish sharoitida transport infratuzilmasi holati va uni rivojlantirish yo'llari.....	404
Haydarov Jahongir Aktamovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni strategik boshqarishning nazariy asoslari va xorijiy tajribalar	410
Quvondiqov Farrux Ibragimovich	
Tijorat banklarida iqtisodiy samaradorlikni axborot texnologiyalar orqali rivojlantirish istiqbollari.....	418
Dadenova Gulxan Kenesbaevna	
Механизмы совершенствования процедур выявления и анализа недостоверной финансовой отчетности в условиях учетной практики Узбекистана	422
Намозов Жасурбек Кувадович	
Влияние цифровых инструментов управления финансами на эффективность использования финансовых ресурсов	428
Хазираткулов Собиржон	

На пути к промышленному росту: опыт развивающихся стран.....	435
Матлюбов Хуршид Жамшидович	
Yoshlarning moliyaviy mustaqilligiga erishishida aksiyalar bozorining o'рни va imkoniyatlari.....	443
O'raqov Bekzodbek Abdurayxon o'g'li	
Развитие транспортной инфраструктуры и влияние на качество предоставляемых транспортных услуг.....	448
Кайыбеков Парахат Конысбаевич	
Surxondaryo viloyatida 2015-2024 yillar mobaynida oziq-ovqat chakana savdo aylanmasining statistik tahlili.....	454
Toshpulatov Bobur Rasul o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasi investitsiya loyihalarini xalqaro moliya institutlari orqali moliyalashtirish.....	458
Tolibov Shoxrux Muminovich	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida buxgalteriya hisobining xususiyatlari va muammolari.....	463
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Institutional innovation and regional governance for balanced interregional cooperation development: the case of Namangan, Uzbekistan.....	468
Sattarov R.A.	
Organizational and economic mechanisms and conceptual directions of tourism development in the region.....	476
Daminova Barno Esanovna	
Moddiy zaxiralarni boshqarish va uning bir tsikli modeli.....	480
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich	
Oliy ta'lim xizmatlari sifatini oshirishda inson kapitalini rivojlantirish va uni samarali boshqarish mexanizmlari.....	485
Salimov Akmal Alimjonovich	
Mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ilg'or xorij tajribalari.....	490
Shadiyev Alisher Xudoynazarovich	
Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida yoqilg'i-energetika kompleksi korxonalarini barqaror innovatsion rivojlantirish modellari.....	496
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
O'zbekistonda uzumchilikning oziq-ovqat xavfsizligiga ta'siri: muammolar va rivojlanish istiqbollari.....	502
Tursunov To'liqin Jo'raqulovich	
Tadbirkorlik faoliyatining resurs salohiyati va uni baholashning nazariy yondashuvlari.....	508
Salohiddinov Zuhridin Nuriddinjon o'g'li	
Yoshlar bandligini ta'minlashda mehnat migrasiyasining ahamiyati.....	514
Masharipov Farrux O'tkirovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishning asosiy omillari va istiqbollari.....	521
Xasanova Mavjuda Ma'mirjonovna	
Korxonaning brend platformasini ishlab chiqishning o'ziga xos xususiyatlari.....	526
Sa'dulloev Habibullo Ibdullo o'g'li	
Sanoat korxonalarining biznes jarayonlarini raqamli transformatsiya qilishda ERP tizimlarining integratsiyalashuvi va boshqaruv samaradorligiga ta'siri.....	530
Islomjon Nurmukhammadov	
Namangan viloyatida ayollar tadbirkorligini rivojlanishini baholash.....	533
Ismoilova Savinoz Qahramon qizi	
Oliy ta'lim muassalari boshqaruviga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	540
Karimov Muzaffar Abdumalik o'g'li	
Soliq yig'iluvchanligini oshirishda soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish istiqbollari.....	546
Tojibayev Farrux Baxtiyorovich	
Hisoblash mashinalari taraqqiyoti tarixi va uning raqamli iqtisodiyotda tutgan o'рни.....	552
Rajabov Sirojiddin Mansurovich	
Korxonalar moliyaviy barqarorligiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar va ularning xususiyatlari.....	561
Choriyrov Behruz Ilhom o'g'li, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Yashil texnologiyalar yordamida O'zbekiston hududlarida energiya tejamkorligi oshirish yo'llari.....	567
Norbekov Baxtiyor Suyunovich, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	

Tijorat banklarida kredit majburiyatlarining bajarilishini monitoring qilish va uni takomillashtirish yo'llari.....	572
To'xtayeva Go'zal Ilhom qizi, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Интеграция проектного менеджмента и обеспечения качества в цепочках поставок: кейс Узгидромета.....	577
Назарова Ирода Ибрагим кизи	
Kichik biznes subyektlarini raqamlashtirish orqali raqobatbardoshligini oshirish.....	583
Ermatov Akmaljon Adxamovich, Raximov Alisher Numanovich	
Концепция и методология экологического аудита в Узбекистане	587
Абидова Дилфуза Игамбердиевна	
Повышающаяся значимость коренного изменения деятельности традиционных СМИ в реалиях освещения процесса построения нового Узбекистана.....	593
Салим Дониёров	
O'zbekiston Respublikasida norasmiy sektor va aholini norasmiy mehnat bilan bandligining tarkibiy tuzulishi	598
Qoraboev Nuriddin Pardaboy o'g'li	
Shahar va qishloqlarda inson resurslari holatining analitikasi (tahlili)ning nazariy masalalari.....	607
Pardayev Mamayunus Qarshibayevich, Feruz Nematullayevich Abilov	
Strategic alliance networks as competitive advantage: evidence from mit-tum partnership model at new Uzbekistan university	613
Mamajonova Mukhlisakhon Muzaffar kizi	
Energetika tarmog'ida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (MHXS) joriy etishning nazariy asoslari.....	618
Uralov Temur Boxodir o'g'li	
O'zbekiston bank amaliyotiga ai va simulyatsiya modellarini joriy etish orqali muammoli kreditlarni qaytarish jarayonlarini optimallashtirish.....	618
Xodjayev Husniddin Mukammilovich	
O'zbekistonda hududlarning soliq salohiyatini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish	624
Almardonov Muxamadi Ibragimovich, Jamshid Sharafetdinovich	
Xorazm viloyatida iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlashdagi muammolar va imkoniyatlar	628
Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
Ekologik joylashtirish vositalarida qo'llaniladigan innovatsiyalar	633
Abidova Dilfuza Igamberdievna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning metodologik va metodik asoslarini takomillashtirish yo'nalishlari	638
Uzaqov Jamshid Norboyevich	
Gaz sanoatining moliyaviy boshqaruvi va milliy iqtisodiyotdagi barqarorlik omili sifatida roli.....	650
Ergashev Muhubbek Aslam o'g'li	
Davlat budjeti mablag'laridan samarali foydalanishda moliyaviy nazoratning ahamiyati	655
Erkinova Maftuna Zafarovna	
Влияние дивидендной политики, СПО и капитализации на волатильность акций АО «УзРТСБ»: Эконометрический и поведенческий анализ.....	662
Пулатов Улугбек Хапизович	
Hududiy jihatdan ziyorat turizmi rivojlanishining holati: Qashqadaryo viloyati misolida.....	671
Uzaqov Norboy, Uzaqov Jamshid Norboyevich	
Integration of digital twin and BIM technologies in construction enterprises in Uzbekistan: prospects and challenges	676
Nigmatjonova Nozima Ulmasjonovna	
Yashil bank xizmatlari – tijorat banklari moliyaviy mahsulotlar misolida	682
Abdumutalova Gulrux Shuxratjon qizi	
Tijorat banklari faktoring xizmatlari orqali kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini oshirish	688
Jalilov Azizbek Baxodir o'g'li	
Oliy ta'limda xizmat sifatini baholash va marketing integratsiyasi orqali rivojlantirish strategiyalari.....	694
Maxmudov Faxriddin Umarovich	

Qurilgan mevalarni xalqaro bozorda targ'ib qilish bo'yicha kontent-marketing strategiyasidan foydalanish yo'llari	699
Yunusov Baxodir Marisovich	
Онлайн трансграничные переводы и их влияние на валютное таргетирование со стороны центрального банка Республики Узбекистан.....	704
Садыков Азиз Миршарапович	
Aholi ish bilan bandligining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	709
Azimova Xurshida	
Analysis of factors affecting the economic integration of the countries of Uzbekistan and Afghanistan.....	715
Toran Tajuddin	
Aniq fanlarni o'qitishda metakognitiv yondashuvlar	719
Farmonov Dilshod Po'latovich, Nigmatov Izzat Shovkat o'g'li	
Yevropa hamjamiyatining "Yashil" ziyorat loyihasi va uni ziyorat turizmini rivojlantirishdagi ahamiyati.....	727
O'rinova Durdona Botir qizi	
CEQ (Commitment to Equity) baholash metodologiyasi asosida fiskal taqsimot tahlilining nazariy asoslari.....	734
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
Xalqaro xususiy huquq tamoyillarini belgilash masalalari.....	741
Vaxabov Azizbek Abdurashidovich	

XALQARO XUSUSIY HUQUQ TAMOYILLARINI BELGILASH MASALALARI

Vaxabov Azizbek Abdurashidovich

Toshkent davlat yuridik universiteti
mustaqil izlanuvchisi
Email: qs04078888@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada xalqaro xususiy huquqning asosiy tamoyillarini shakllantirish va ularning huquqiy tizimlar o'rtasidagi o'rni hamda roli aniqlash masalalari tahlil qilingan. AQSH, Germaniya, Xitoy va Rossiya kabi davlatlar tajribasi hamda O'zbekiston qonunchiligi asosida qiyosiy tahlil o'tkaziladi. Shuningdek, Islombek Rustambekov va Toshkent davlat yuridik universiteti xalqaro xususiy huquq sohasidagi olimlarining ilmiy qarashlari asosida normativ-huquqiy asoslarni mukammallashtirish bo'yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: xalqaro xususiy huquq, tamoyillar, moslashuv, milliy qonunchilik, qiyosiy tahlil, doktrina, yuridik universalizm.

Abstract: This article analyzes the issues of forming the fundamental principles of international private law and their role in the legal systems of various countries. The experiences of countries such as the USA, Germany, China, Russia, and the legislation of Uzbekistan are examined. Additionally, based on the scientific views of Islombek Rustambekov and scholars of the Tashkent State University of Law, recommendations for improving the normative-legal framework are presented.

Key words: international private law, principles, adaptation, national legislation, comparative analysis, doctrine, legal universalism.

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы формирования основных принципов международного частного права и их роль в юридических системах различных стран. Рассматриваются примеры таких государств, как США, Германия, Китай, Россия, а также законодательство Узбекистана. Кроме того, на основе научных взглядов Исламбека Рустамбекова и ученых Ташкентского государственного юридического университета предлагаются рекомендации по совершенствованию нормативно-правовой базы.

Ключевые слова: международное частное право, принципы, адаптация, национальное законодательство, сравнительный анализ, доктрина, юридический универсализм.

KIRISH

Xalqaro xususiy huquqda tamoyillarni belgilash uning nazariy va amaliy rivoji uchun asosiy o'rin tutadi. Bu tamoyillar huquqiy munosabatlarning tuzilishi, tatbiqi va interpretatsiyasida muhim manba sifatida xizmat qiladi. Ular davlatlar o'rtasidagi huquqiy hamkorlikni kuchaytirish, huquqiy aniqlikni ta'minlash va huquqbuzarliklarni oldini olishda muhim ahamiyatga ega.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, muvaffaqiyatli huquqiy tizimlar o'zining asosiy huquqiy tamoyillarini xalqaro standartlarga muvofiq belgilaydi. Masalan, AQSHda contractual freedom (shartnoma erkinligi) va interest analysis (manfaat tahlili), Germaniyada lex loci contractus (shartnoma tuzilgan joy huquqi), Xitoyda jamoat manfaati va Rossiyada milliy huquq ustuvorligi tamoyillari bugungi kunda xalqaro xususiy huquqni shakllantirishda asos bo'lib xizmat qilmoqda. O'zbekiston ham bu sohada milliy va xalqaro tajribalardan foydalanib, o'z huquqiy tizimini takomillashtirmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xalqaro xususiy huquq (XXH) tamoyillarini belgilash masalalari ko'p qatlamli, tizimli va dinamik yondashuvni talab etadigan muhim ilmiy sohaga kiradi. So'nggi yillarda ushbu sohada olib borilgan tadqiqotlar XXH tamoyillarini aniqlashda universalizm va partikulyarizm o'rtasidagi ziddiyat, normativ muvofiqlashtirish zaruriyati va milliy huquq tizimlarining o'ziga xosliklarini hisobga olish zarurligini ta'kidlamoqda.

Jan fon Xayn xalqaro xususiy huquqning rivojlanishida partiya avtonomiyasi va jamoat tartibi (ordre public) tamoyillarining o'zaro muvozanatini asosiy metodologik masala sifatida ko'rsatadi. Unga ko'ra, huquq tanlash erkinligi xalqaro munosabatlarda muhim prinsip bo'lsa-da, davlatning konstitutsiyaviy tuzilmasi va umumiy manfaatlariga ziddiyat tug'diradigan shartnomalar bekor qilinishi kerak. Xaynning fikricha, xalqaro xususiy huquq faqat shaxsiy manfaatlar bilan emas, balki jamoat manfaatlari bilan ham uyg'unlashgan bo'lishi lozim.

Kurt Zibert tomonidan ilgari surilgan "funktional ekvivalentlik" yondashuvi esa turli huquq tizimlari orasidagi prinsipial tamoyillarni aniqlash va ularni xalqaro munosabatlarda o'zaro tan olishga asoslanadi. U XXHda normativ struktura barqarorligi va konvergentsiya ehtimolini oshirish uchun umumiy tamoyillarni aniqlash muhimligini ta'kidlaydi. Zibert XXH tamoyillarini global iqtisodiy va ijtimoiy muhitga moslashtirish orqali ularning amaliy samaradorligini ta'minlash zarurligini asoslaydi.

Andreas F. Lowenfeld xalqaro huquq va XXH o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur tahlil qilgan. U XXH tamoyillarining rivojlanishini xalqaro iqtisodiy huquq, inson huquqlari va transmilliy huquqiy aloqalar doirasida qayta ko'rib chiqishni taklif qiladi. Lowenfeld xalqaro huquqiy tamoyillarning XXHdagi aksini "normativ diffuziya" fenomeni orqali izohlaydi.

Harold G. Maier XXHda davlat suvereniteti, forum non conveniens va huquq tanlash qoidalarining bir-biriga zid oqibatlarini yoritgan. Uning fikricha, xalqaro amaliyotda huquq tanlash tamoyillarining mustahkam va bashorat qilinadigan shaklda ishlab chiqilishi ishonchli huquqiy tartibot uchun muhim omildir.

O'zbekiston olimlaridan Zayniddin Sayfiddinov va Dilshodbek Qurbonov XXH tamoyillarining milliy huquq tizimi bilan o'zaro uyg'unligini o'rganib, O'zbekiston qonunchiligida "xalqaro majburiyatlar ustuvorligi", "huquqiy aniqlik" va "milliy manfaatlarni himoya qilish" prinsiplarining uyg'unlashuvi zarurligini ko'rsatgan.

Shuningdek, Yevropa Ittifoqi doirasida XXH tamoyillarini institutsional darajada belgilash bo'yicha olib borilgan ilmiy izlanishlar ham e'tiborga molik. Syuzan Karroll va Horst Eidenmüller Yevropa huquqiy makonida Roma reglamentlari asosida huquq tanlashning yagona tamoyillarini shakllantirish muhimligini ta'kidlab, XXHning transcagaraviy huquqiy barqarorlikdagi rolini tahlil qilganlar.

Shunday qilib, xalqaro xususiy huquq tamoyillarini belgilash nafaqat nazariy asoslashni, balki ularning amaliy qo'llanish imkoniyatlarini ham hisobga olishni talab qiladi. Ilmiy yondashuvlar XXH tamoyillarining transmilliy moslashuvchanligini, milliy suverenitetga hurmatni va huquqiy aniqlikni ta'minlaydigan kompleks yondashuv asosida shakllanishini asoslaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ilmiy maqolalar, monografiyalar va xalqaro huquqiy hujjatlar kontent tahlili asosida o'rganildi. Ma'lumotlar asosan huquqiy baza va akademik manbalardan tanlab olindi. Olingan ma'lumotlar qiyosiy-huquqiy tahlil usuli orqali tahlil qilinib, xalqaro va milliy yondashuvlar o'rtasidagi farqlar aniqlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xalqaro xususiy huquqda tamoyillarning to'g'ri belgilab olinishi kollizion normalarning samarali qo'llanilishi, huquqni himoya qilishning universal usullarini aniqlash, shuningdek, sud amaliyotida yagona yondashuvni ta'minlashda katta ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola aynan shu tamoyillarni aniqlash, ularni qiyosiy tahlil qilish va O'zbekiston qonunchiligida ularni mustahkamlashga qaratilgan takliflarni ishlab chiqishga bag'ishlanadi.

Tamoyillar nafaqat qonunchilikka ta'sir ko'rsatadi, balki uning interpretatsiyasi va tatbiqini yo'naltiradi. Bugungi kunda turli davlatlar, xususan AQSH, Germaniya, Xitoy va Rossiya xalqaro xususiy huquq sohasida o'ziga xos yondashuvlarga ega bo'lib, ularni qiyosiy tahlil qilish mazkur sohadagi ilmiy hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Xalqaro xususiy huquq tamoyillari — bu huquqiy tizimning ustuvor qoidalari bo'lib, ular huquq normalarining mazmunini belgilaydi. Xalqaro xususiy huquqda asosiy tamoyillar jahon amaliyotida e'tirof etilgan bir qator huquqiy qarashlar va me'yorlarga tayanadi.

Avvalo, milliy huquq ustuvorligi tamoyilini ta'kidlash joiz. Bu tamoyilga ko'ra, har bir shaxs o'z milliy qonuniga muvofiq huquq va majburiyatlarga ega bo'ladi. Masalan, O'zbekistonda jismoniy shaxsning huquq layoqati uning shaxsiy qonuniga asosan baholanadi (Fuqarolik kodeksi, 1169-modda). Bu holatda shaxsning milliy huquqi, ya'ni lex patriae, asosiy manba hisoblanadi. Germaniya va Fransiya kabi davlatlarda ham ushbu

prinsip xalqaro xususiy huquqning asosiy ustuni hisoblanadi. Bu tamoyil davlatning shaxs ustidan qonuniy yurisdiksiyasini ta'minlaydi.

Kollizion normalarning mosligi tamoyili xalqaro xususiy huquqdagi asosiy huquqiy mexanizmlardan biri bo'lib, u turli davlatlar huquq normalari o'rtasidagi ziddiyatlarni hal etish uchun mo'ljallangan. Kollizion normalar huquqiy munosabatning qaysi huquq tizimi asosida baholanishini belgilaydi. Masalan, Germaniyaning EGBGB (Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche) hujjatida nizing aloqadorligiga qarab huquq tanlanadi. Xitoyda esa 2011-yilda qabul qilingan "Law on the Application of Laws to Foreign-Related Civil Relations" bu sohada asosiy hujjat hisoblanadi. Kollizion normalar turlicha yondashuvlarga tayanadi: shaxs huquqi, shartnoma huquqi, mol-mulk huquqi kabi sohalarda ushbu normalar qo'llaniladi.

Jamoat tartibi prinsipi (ordre public) — xalqaro xususiy huquqda qo'llaniladigan huquqiy chegaralovchi mexanizm hisoblanadi. Agar chet el huquqi milliy huquqning asosiy qadriyatlarini, odob-axloq qoidalari yoki inson huquqlariga zid kelsa, u holda bunday huquq tatbiq etilmaydi. Masalan, Fransiyada ushbu prinsip XIX asrdan beri amal qilib kelinmoqda. O'zbekistonda ham Fuqarolik kodeksining 1164-moddasida chet el huquqi ommaviy tartibga zid kelgan hollarda milliy huquq ustuvor deb belgilangan. Bu mexanizm inson huquqlari, oilaviy munosabatlar, mehnat munosabatlari va boshqa hayotiy muhim sohalarda juda katta ahamiyatga ega.

Tomonlar irodasining erkinligi, ya'ni contractual autonomy tamoyili — xalqaro xususiy huquqda shartnoma tuzuvchi taraflarning o'z munosabatlariga tatbiq etiladigan huquqni erkin tanlash huquqini belgilaydi. Bu prinsip AQSH va Yevropa davlatlarida keng qo'llaniladi. Masalan, Amerika conflict-of-laws doktrinasida party autonomy tamoyili markaziy o'rin tutadi. O'zbekistonda esa bu huquq Fuqarolik kodeksining 1163-moddasida mustahkamlangan. Bunday erkinlik orqali biznes subyektlari, xalqaro investorlar va tadbirkorlar huquqiy tavakkalchilikni kamaytirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Protsessual adolat tamoyili xalqaro xususiy huquqda sud muomalalarining adolatliligi va xolis tarzda olib borilishini ta'minlaydi. Bu tamoyil huquqiy yondashuvning insoniy qadriyatlar asosida shakllanishini talab qiladi. Yevropa Inson huquqlari konvensiyasining ayniqsa 6-moddasi sud muhokamasi jarayonida barcha shaxslar uchun teng sharoit va qonuniylikka rioya etilishini kafolatlaydi. O'zbekistonda ham sud organlari chet el huquqi qoidalarini qo'llayotganda, murojaat qiluvchi shaxsning huquqlari, o'zini himoya qilish imkoniyati, dalillarni taqdim etish va adolatliligi qaror chiqarilishi prinsiplariga rioya qilishi shart.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro xususiy huquqdagi tamoyillar huquqiy barqarorlikni ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish va inson huquqlarini himoya qilishda muhim instrument hisoblanadi. Ular nafaqat huquqiy normalarning mazmunini shakllantiradi, balki sud amaliyoti va qonunchilik islohotlariga ta'sir ko'rsatuvchi ilmiy-nazariy poydevorni ham yaratadi. Shu bois, mazkur tamoyillarni ilmiy jihatdan chuqur o'rganish, xalqaro tajriba bilan boyitish va milliy qonunchilikda mustahkamlash dolzarb ahamiyatga egadir.

Bu sohada tadqiqot olib borgan T. Umarovning fikricha, O'zbekistonda huquqiy integratsiya va kollizion normalarni modernizatsiya qilish xalqaro amaliyotga mos kelishi kerak va bu qonunchilik islohotlarining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur¹. Umarov xalqaro xususiy huquq sohasidagi modernizatsiyaning ahamiyatini va uning O'zbekistondagi huquqiy tizimga integratsiyalashuvini asoslaydi. Bu esa mamlakatning global huquqiy aloqalarda muvaffaqiyatli ishtirok etishiga yordam beradi.

I. Rustambekov xalqaro xususiy huquq tamoyillarining o'ri, ularning qo'llanilishi va amalda qanday ishlashini chuqur o'rganadi. U shaxsiy qonun, jamoat tartibi va shartnoma erkinligi tamoyillarining o'ziga xos ahamiyatini ta'kidlaydi. Uning fikricha, xalqaro xususiy huquqda huquq tanlashda "fuqarolar manfaati bilan davlat manfaatlari o'rtasidagi muvozanat" saqlanishi kerak. Bu prinsip hukumatlarning o'z ichki siyosatlarini himoya qilish va shu bilan birga xalqaro munosabatlar hamda aloqalar uchun aniq va adolatliligi normativ-huquqiy asoslarni taqdim etish zarurligini anglatadi.

Rustambekov, shuningdek, shartnoma erkinligi tamoyilini xalqaro xususiy huquqda ko'proq amalga oshirilishi kerak bo'lgan huquqiy asos sifatida ko'rsatadi. Uning fikricha, shartnomalarga erkinlik berish barcha tomonlarga o'z ixtiyoriga ko'ra kelishuvga erishish imkonini yaratadi. Bu esa xalqaro iqtisodiy va yuridik munosabatlarni tartibga solishda katta o'rin tutadi². Rustambekov bu tamoyilni faqat fuqarolar va davlatlar o'rtasidagi nizolarni hal qilishda qo'llash zarurligini ta'kidlaydi.

Jamoat tartibi tamoyili, Rustambekovning fikricha, davlatlarning ichki qonunlarini global xususiy huquq bilan uyg'unlashtirishda muhim o'rin tutadi. Shu bilan birga, u shaxsiy qonunning fuqaro va tomonlarning huquqlarini himoya qilishdagi rolini alohida qayd etadi. Ushbu tamoyil faqat shaxsiy manfaatlarni hisobga olish emas, balki har bir davlatning suverenitetini va jamoat manfaati nuqtayi nazaridan ham eng maqbul yechimni tanlashni nazarda tutadi.

1 Tolibjon Umarov. / O'zbekistonda xalqaro xususiy huquqning institutsional rivojlanishi va integratsiyalashuv tendensiyalari.... / 2023... Academia.uz

2 Xalqaro Hususiy Huquq Tamoyillarini Belgilash Masalalari.../Jurnal: Review of Law Sciences..Muallif: Islombek Rustambekov.../ 2022..O'zbekiston..

S. G'ulomovning fikricha, O'zbekistonda xalqaro xususiy huquqning asosiy tamoyillari, masalan, avtonomiya voli va lex rei sitae tamoyillari qonunchilikda aniq va qat'iy ifodalangan bo'lsa-da, ularning sud amaliyotida tatbiqida zarur mexanizmlar yetarli emas.

Avtonomiya voli tamoyili xalqaro xususiy huquqda muhim prinsiplardan biri hisoblanadi. Bu tamoyil shartnoma yoki boshqa huquqiy munosabatlarda ishtirok etuvchi taraflarga o'z xohishlariga ko'ra tatbiq etiladigan qonunni tanlash huquqini beradi. O'zbekiston qonunchiligida ushbu prinsip katta ahamiyatga ega, chunki u huquqiy erkinlikni hamda oliy manfaatlarni himoya qilishni ta'minlaydi. Biroq G'ulomovning ta'kidlashicha, bu tamoyilning sud amaliyotida tatbiqida ayrim muammolar mavjud. Sudlar ushbu prinsipni qo'llashda, ayniqsa xorijiy qonunlar yoki shartnomalardagi huquqiy holatlarni aniq va samarali ko'rib chiqishda, yetarli darajada aniqlashtirilgan mexanizmlarni ishlab chiqishda qiynalayapti.

Lex rei sitae tamoyili esa, G'ulomovga ko'ra, xalqaro xususiy huquqdagi yana bir muhim prinsip bo'lib, u ayniqsa mulk huquqi va ko'chmas mulkka oid nizolarda qo'llaniladi. Bu tamoyilga ko'ra, mulk bilan bog'liq huquqiy munosabatlar uning joylashgan hududidagi, ya'ni real joyning huquqiy tizimiga muvofiq tartibga solinadi³. G'ulomovning ta'kidlashicha, O'zbekistonda ushbu tamoyil qonunchilikda o'z aksini topgan bo'lsa-da, amaliyotda sudlar uni tatbiq etishda aniq va samarali mexanizmlarni ishlab chiqishga ehtiyoj sezmoqda.

Sayid G'ulomovning fikricha, O'zbekistonda xalqaro xususiy huquqning avtonomiya voli va lex rei sitae kabi tamoyillari qonunchilikda aniq va qat'iy belgilangan bo'lsa-da, ularning amaliyotda samarali qo'llanilishi uchun muayyan mexanizmlarni ishlab chiqish zarur. Bu tamoyillarning to'laqonli ishlashi uchun sud amaliyoti va normativ huquqiy hujjatlar o'rtasidagi muvofiqshtirish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, xalqaro xususiy huquqqa oid sud amaliyotini aniqlashtirish va standartlashtirish ushbu sohaga doir huquqiy hujjatlarning samarali ishlashiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, O'zbekistondagi ilmiy maktablarning xalqaro xususiy huquq tamoyillarini xalqaro tajribalar bilan uyg'unlashtirishga intilishi, ularni qonunchilikda mustahkamlash bo'yicha takliflar ishlab chiqishi va sud amaliyotida aniq yo'nalishlar belgilab berishi ushbu sohaning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Rossiya xalqaro xususiy huquq sohasida kuchli qonunchilik bazasi va mustahkam nazariy asoslarga ega davlatlardan biri bo'lib, uning ta'limotlari MDH davlatlari, jumladan O'zbekiston qonunchiligiga ham ma'lum darajada ta'sir ko'rsatgan. Rossiyada xalqaro xususiy huquq fuqarolik qonunchiligi bilan uzviy bog'liq holda rivojlanadi. Ayniqsa, Rossiya Federatsiyasi Fuqarolik kodeksining maxsus bo'limi (Razdel VI) ushbu sohani tartibga soluvchi asosiy manba hisoblanadi.

Zamonaviy Rossiya olimlari orasida Yelena Yuryevna Suxanova (E.Yu. Suxanova) alohida e'tiborga loyiq. Uning tadqiqotlarida Rossiyada xalqaro xususiy huquqning shakllanish tarixi, konseptual asoslari va yangi transchegaraviy chaqiriqlar chuqur tahlil qilingan. Suxanova, xususan, huquq tanlash erkinligi, jamoat tartibi va muqobil nizo yechish usullariga alohida e'tibor qaratadi⁴.

Huquq tanlash erkinligi. Yelena Suxanova o'z qarashlarida Rossiyada xalqaro xususiy huquqning asosiy tamoyillaridan biri sifatida huquq tanlash erkinligining amaldagi holatini to'liq tahlil qiladi. Uning fikricha, huquq tanlash erkinligi — ya'ni shartnoma yoki boshqa huquqiy munosabatlarda ishtirok etuvchi tomonlarning o'zlariga qulay bo'lgan huquqiy tizimni tanlash huquqiga ega bo'lishi — xalqaro munosabatlarda samarali va aniq mexanizmlarni yaratishda muhim o'rin tutadi. Rossiya qonunchiligida ham bu prinsip xalqaro aloqalarda asosiy tamoyillardan biri sifatida e'tirof etilgan. Mazkur erkinlik, avvalo, shaxsiy manfaatlarni himoya qilishga xizmat qiladi, shu bilan birga Rossiyaning xalqaro aloqalardagi ishtirokini kuchaytirishga hamda uni global huquqiy tizimlarga moslashtirishga xizmat qiladi.

Jamoat tartibi. Suxanova jamoat tartibi prinsipini xalqaro xususiy huquqda muhim huquqiy mexanizm sifatida ta'riflaydi. Uning fikricha, jamoat tartibi — bu davlatlar orasidagi ziddiyatlarni hal qilishda markaziy rol o'ynashi kerak bo'lgan prinsipdir. U shartnomalar va xalqaro kelishuvlarda davlat manfaatlariga zid kelmaslikni, jamoat manfaatlariga muvofiqlikni ta'minlovchi asosiy kafolat sifatida namoyon bo'ladi. Agar huquqiy qarorlar davlatning ichki manfaatlariga va asosiy qonunlariga zid bo'lsa, u holda ushbu qarorlarning amalga oshishi jamoat tartibiga asoslangan cheklovlar orqali to'xtatiladi yoki bekor qilinadi. Bu prinsip ayniqsa huquq tanlash jarayonida muhim ahamiyatga ega, chunki jamoat manfaatlariga zid bo'lgan huquqiy munosabatlar jamiyat uchun salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Muqobil nizo yechish usullari. Suxanova transchegaraviy nizolarni hal qilishda sudlarning roli va alternativ usullarning — xususan, arbitraj va mediatsiya metodlarining ahamiyatiga alohida e'tibor qaratadi. Uning ta'kidlashicha, xalqaro nizolarning aksariyati turli davlatlar o'rtasidagi huquqiy ziddiyatlardan kelib chiqadi. Shuning uchun ularni hal qilish uchun zamonaviy usullarni keng joriy etish zarur. Suxanova arbitraj va mediatsiyani xalqaro nizolarni tez, nisbatan arzon va taraflar roziligiga asoslangan shaklda hal qilish vositasi sifatida yuqori

3 Xalqaro xususiy huquq tamoyillarini belgilash masalalari.../Manba Xalqaro xususiy huquq: umumiy nazariya va tadbqiqiy masalalar.../ Muallif: Sayid Gulyamov.../2022..Toshkent

4 Private International Law in Russia: Evolution and New Challenges.../ Muallif: Yelena Yuryevna Suxanova (E.Yu. Sukhanova).../ Shveysariya..2021

baholaydi. Bu usullar, sud tizimi orqali hal etiladigan nizolarga nisbatan ko'proq moslashuvchanlikni ta'minlaydi. Shunday qilib, zamonaviy xalqaro nizo yechish mexanizmlarini takomillashtirish globallashtirish va transchegaraviy huquqiy aloqalarning ortib borishi sharoitida strategik ahamiyat kasb etadi.

O. Skvorsov. Zamonaviy Rossiya xalqaro xususiy huquqi sohasidagi yetakchi olimlardan biri hisoblanadigan Oleg Skvorsov o'z tadqiqotlarida Rossiya huquq tizimidagi transformatsiya, MDH davlatlari bilan huquqiy integratsiya va moslashuv masalalarini keng yoritadi. Skvorsovning fikricha, Rossiyaning xalqaro xususiy huquq tizimi faqat milliy manfaatlariga emas, balki mintaqaviy va global manfaatlariga ham moslashgan holda rivojlanishi lozim.

Skvorsov o'z asarlarida Rossiya huquq tizimidagi asosiy transformatsiyalarni, xususan mahalliy va xalqaro huquqiy tartibotlarning o'zaro uyg'unlashuvi masalalarini chuqur tahlil qiladi. U global sharoitda huquqiy tizimlarning integratsiyalashuvi Rossiyadagi mavjud huquqiy muammolarni hal etishda muhim vosita bo'lishini ta'kidlaydi. Skvorsovning fikricha, Rossiya huquqi zamonaviy xalqaro normalar va standartlarga moslashmogi, milliy qonunchilikni xalqaro huquqiy hujjatlar bilan uyg'unlashtirishi zarur. Ayniqsa, u MDH davlatlari bilan o'zaro huquqiy integratsiyaga, ularning huquqiy tizimlari o'rtasidagi uyg'unlikka alohida e'tibor qaratadi.

Uning fikricha, Rossiyaning xalqaro xususiy huquqi MDH davlatlari huquqiy tizimlari bilan hamjihat bo'lishi, yangilanishi va zamonaviy ehtiyojlarga mos ravishda yangicha shakllanishi zarur. Bunday integratsiya siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy manfaatlarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi, shuningdek, xalqaro munosabatlarda barqarorlik va huquqiy samaradorlikni ta'minlashi kerak.

Skvorsov Rossiyaning xalqaro xususiy huquqida milliy manfaatlar bilan mintaqaviy va xalqaro manfaatlar o'rtasidagi muvozanatni saqlash zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, qonunchilik faqat ichki ehtiyojlarga xizmat qilmasligi, balki mintaqaviy va global huquqiy talablarga ham moslashgan bo'lishi lozim. Har bir davlat o'z milliy manfaatlari bilan bir qatorda, xalqaro siyosatdagi o'zni va integratsion maqsadlarini ham hisobga olishi kerak. Skvorsovning ilmiy qarashlari Rossiya xalqaro xususiy huquqining zamonaviy rivojlanish tendensiyalari, integratsion jarayonlari va huquqiy transformatsiyaning bosqichlarini chuqur tahlil qilishga asos bo'lib xizmat qiladi. Uning ishlari Rossiya qonunchilik tizimining global huquqiy standartlarga moslashtirilishiga, MDH davlatlari bilan o'zaro huquqiy integratsiyani mustahkamlashga va Rossiyaning xalqaro huquqdagi o'rnini kuchaytirishga xizmat qiladi⁵.

Rossiya qonunchiligida shartnoma erkinligi, jismoniy shaxsning shaxsiy qonuni, ko'chmas mulk huquqi, oilaviy munosabatlar va jamoat tartibi kabi tamoyillar mustahkamlangan. Rossiya Federatsiyasi Oliy sudi va arbitraj sudlari amaliyotida xalqaro xususiy huquq normalarining qo'llanilishi tobora kengayib bormoqda. Shu bilan birga, ilmiy doktrina Rossiya qonunchiligidagi kollizion normalarni Yevropa Ittifoqi standartlariga moslashtirish zaruratini ilgari surmoqda.

AQSH xalqaro xususiy huquq doktrinasining dunyodagi eng murakkab va ko'p tarmoqli tizimlaridan biri hisoblanadi. AQSH federal tuzilishga ega davlat bo'lgani sababli, kollizion huquq masalalari ko'pincha shtatlar darajasida hal etiladi. Ushbu hududiy farqlar mamlakatdagi huquqiy amaliyotda turlicha yondashuvlarning shakllanishiga olib kelgan.

Saymond Bakston — xalqaro xususiy huquq sohasidagi eng nufuzli olimlardan biri — “Codifying Choice of Law Around the World” asarida turli yurisdiksiyalarda huquq tanlash masalalarini chuqur o'rgangan va ushbu sohadagi muhim nazariy hamda amaliy muammolarni mufassal tahlil qilgan. Uning ilmiy ishlari xalqaro xususiy huquqning asosiy tamoyillarini, ayniqsa huquq tanlash va qonunlarning turli yurisdiksiyalardagi ta'siriga oid konseptual tushunchalarni shakllantirishga katta hissa qo'shgan.

Bakstonning nazariy qarashlari asosan davlatlar va fuqarolar manfaatlarini muvozanatlashtirishga yo'naltirilgan. U tomonidan ilgari surilgan “mo'tadil yondashuv” (moderate approach) davlatlarning ichki manfaatlari bilan xorijiy qonunlarning amaldagi ta'sirini uyg'unlashtirishga intiladi. Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi — huquqiy qarorlar qabul qilinishida ikki tomonlama manfaatlar, iqtisodiy hamkorlik va ijtimoiy adolat kabi omillarni hisobga olishdir.

Bakstonning fikricha, “mo'tadil yondashuv” davlatlar o'rtasidagi huquqiy aloqalarni muvozanatli va fuqarolar manfaatlariga mos tarzda rivojlantirish imkonini beradi. Bu yondashuv xalqaro xususiy huquqdagi asosiy qonunlar, xususan, kollizion normalar va ularning ta'sirini to'g'ri baholashga xizmat qiladi. Bakston ushbu yondashuvni xalqaro qonunchilik amaliyotidagi eng samarali usullardan biri sifatida baholaydi⁶.

Shu bilan birga, Saymond Bakston “Codifying Choice of Law Around the World” asarida turli davlatlarda huquq tanlash jarayonini tartibga solishning eng samarali usullarini ko'rib chiqadi. Uning tadqiqotlari davlatlar o'rtasida huquq tanlashga doir umumiy normalarni ishlab chiqish va xalqaro huquqdagi murosalmalarni kengaytirishga qaratilgan bo'lib, bu yo'nalishdagi dolzarb ilmiy yondashuvlar qatoridan o'rin oladi.

5 Conflict of Laws and Harmonization in the Post-Soviet Space..//Muallif: Oleg Yuryevich Skvorsov (Oleg Yu. Skvortsov)..// Kembrij (Cambridge)..// 2022

6 <https://global.oup.com/academic/product/codifying-choice-of-law-around-the-world-9780195333490>

Bakstonning “mo’tadil yondashuvi” xalqaro xususiy huquqda milliy va xalqaro manfaatlar o’rtasidagi muvozanatni ta’minlashga qaratilgan muhim prinsip sifatida e’tirof etiladi.

Larri Kramer esa xalqaro xususiy huquq sohasidagi muhim va ilg’or ilmiy ishlari bilan tanilgan olimlardan biridir. Uning 1991-yildagi “Rethinking Choice of Law” nomli maqolasi kollizion huquq — ya’ni huquq tanlash sohasidagi nazariy yangiliklarni chuqur tahlil etadi. Kramer ushbu maqolasida governmental interest analysis yondashuvini ilgari surgan va uni huquq tanlashdagi muhim nazariy yo’nalishlardan biri sifatida asoslab bergan⁷. Kramerning fikricha, kollizion huquqda sudlar huquqni tanlashda fuqarolarning manfaatlaridan ko’ra, davlatning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy manfaatlarini inobatga olishi zarur. U ta’kidlaydiki, har bir davlat tomonidan qabul qilingan huquqiy norma ortida yagona maqsad turishi shart emas. Shu bois, huquqni tanlashda sudlar nafaqat taraflarning manfaatlarini, balki har bir davlatning mavjud siyosati va huquqiy pozitsiyasini ham hisobga olishi lozim.

Kramerning asosiy maqsadi — huquq tanlash jarayonida davlatlar o’rtasidagi munosabatlarni baholashda har bir davlatning aniq siyosiy yo’nalishlari va manfaatlarini e’tiborga olish zarurligini asoslashdir. Uning yondashuvi globallashtirish sharoitida davlatlar o’rtasidagi huquqiy aloqalarni muvozanatli shakllantirishga xizmat qiladi. Bu holatda nafaqat milliy yoki shaxsiy manfaatlar, balki xalqaro siyosiy nuqtayi nazardan yuzaga keluvchi manfaatlar ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, Kramer davlatlarning ichki manfaatlari bilan birga, ularning xalqaro maydondagi o’rni va siyosiy vaziyatini ham hisobga olish orqali xalqaro huquqiy munosabatlarni boshqarishda yangi nazariy yo’lni taklif etadi. Uning governmental interest analysis usuli qonun tanlashda davlatlar o’rtasidagi ijtimoiy va siyosiy holatlarni kompleks tahlil qilishga asoslanadi. Ushbu yondashuv fuqarolarning shaxsiy manfaatlari bilan davlat siyosatini o’zaro integratsiyalashgan holda ko’rib chiqish imkonini yaratadi.

Kramer ushbu usulni sudlar uchun murakkab huquqiy nizolarni hal etishda samarali vosita deb hisoblaydi. Unga ko’ra, bu yondashuv sudlar tomonidan qonunchilikni izchil va adolatli tatbiq etish, qarorlar chiqarishda esa aniqlik va samaradorlikni ta’minlashga yordam beradi⁸.

Kramerning asosiy qarashlari shundan iboratki, kollizion huquqda fuqarolarning manfaatlaridan ko’ra, davlatlar manfaatlarini ustuvor hisobga olish zarur. Uning nazariy isbotlari va takliflari xalqaro huquqiy doiradagi yangi yondashuvlarga asos bo’lib, huquqiy tizimlar o’rtasidagi muhokamalarda muvozanatni saqlashga xizmat qiladi. Bu usul davlatlar o’rtasidagi manfaatlar orasida tenglikni ta’minlash imkonini beradi. Kramerning ilgari surgan yondashuvlari sudlar va qonun chiqaruvchilar uchun xalqaro huquqni davlat siyosiy manfaatlariga moslashtirilgan holda takomillashtirishga yordam beradi⁹.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xalqaro xususiy huquq tamoyillarini belgilash masalasi zamonaviy global huquqiy munosabatlar tizimida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar shuni ko’rsatmoqdaki, huquq tanlash erkinligi, jamoat tartibi, partiya avtonomiyasi kabi tamoyillar xalqaro aloqalarda muhim rol o’ynaydi, biroq ularning qo’llanilishi ko’plab murakkabliklarni yuzaga keltiradi. Xalqaro huquqiy amaliyotda umumiy tamoyillarni aniqlash, ularni milliy tizimlarga moslashtirish va turli yurisdiksiyalar o’rtasida muvozanatni ta’minlash zarurati ortib bormoqda.

Sohani rivojlantirish uchun xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda tamoyillarni standartlashtirish, ularni yuridik amaliyotga integratsiya qilish va akademik darajada metodik tavsiyalar ishlab chiqish lozim. Shuningdek, O’zbekiston qonunchiligini xalqaro me’yorlarga moslashtirish, xalqaro shartnomalarda aniq huquq tanlash qoidalarini belgilash va xorijiy sud qarorlarini tan olish mexanizmlarini takomillashtirish orqali XXH sohasida samaradorlikka erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Рустамбеков И.П. *Халқаро хусусий ҳуқуқ назарияси ва амалиёти*. – Тошкент: Юридик адабиёт, 2021. – 376 бет. – Ўзбекистон.
2. Гулямов С.С. *Халқаро хусусий ҳуқуқ: умумий назария ва тадбиқий масалалар*. – Тошкент: Юридик нашр, 2022. – 248 бет. – Ўзбекистон.
3. Умаров Т.А. *Ўзбекистонда халқаро хусусий ҳуқуқнинг институционал ривожланиши ва интеграциялашув тенденциялари*. – Тошкент: Академия, 2023. – 52 бет. – Ўзбекистон.
4. Суханова Е.Ю. *Private International Law in Russia: Evolution and New Challenges*. – Springer, 2021. – 268 с. – Россия.
5. Скворцов О.Ю. *Conflict of Laws and Harmonization in the Post-Soviet Space*. – Cambridge University Press, 2022. – 241 с. – Россия.
6. Symeonides S.C. *Codifying Choice of Law Around the World*. – Oxford University Press, 2020. – 512 p. – USA.
7. Jan von Hein. *Private International Law in Germany*. – Edward Elgar Publishing, 2021. – 340 p. – Germany.
8. Martin Gebauer. *European Private International Law and Global Context*. – Springer, 2023. – 295 p. – Germany.

7 Nom: Rethinking Choice of Law. Muallif: Larri Kramer..

8 <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4693&context=uclrev>

9 Conflict of Laws .../Muallif: Kerri Luning (Kermit Roosevelt III)

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
